

ANZAK TÖRENLERİ

Öğr. Gör. Tarık YALÇINKAYA

ANZAK ifadesi, İngilizce dilinden çevrilmiş haliyle ‘Avustralya ve Yeni Zelanda Ordu Birlikleri’ tamlamasının kısaltılmış şekli olarak kullanılmaktadır. Bu ordu birliklerinin, savaştığı cepheler arasında Birinci Dünya Harbi’nin Çanakkale Cephesi de bulunmaktadır. 1915 yılının 25 Nisan gününde gerçekleştirilen çıkarma ile başlayan kara savaşı, 9 Ocak 1916 yılında son İtilaf Devleti askerinin Yarımada’yı terk etmesi ile sona ermiştir. İtilaf Devletleri’nin oluşturduğu gücün bir parçası olan Avustralya ve Yeni Zelanda birlikleri, Arıburnu olarak adlandırılan bölgeye çıkarma yapmışlardır. Avustralya Hükümeti’nin kaynaklarına göre 8,5 aylık Gelibolu Harekâtı’nda 8.700 Avustralyalı asker ile 2.700 Yeni Zelandalı asker hayatlarını kaybetmiştir. Çıkarma yaptıkları bölgenin çok yakınında bulunan bir koya ANZAK Koyu adı verilmiştir. Belirlenen hedefe ulaşma konusunda başarısızlık yaşamalarına rağmen Avustralya ve Yeni Zelanda halkı, Gelibolu Harekâtını ulus olma yolunda attıkları büyük bir adım olarak değerlendirmektedir. Benzer şekilde birçok Avustralyalı bilim insanı, bu harekâtı ‘Avustralya Ulusunun Doğuşu’ olarak nitelendirmektedir. 2 Temmuz 1915’te savaşta ölenleri anmak için Güney Avustralya’da anma etkinliği düzenlendiğinde Güney Avustralya Valisi Sir Henry Galway *“Avustralya için herhangi bir gün seçilecekse, o gün 25 Nisan olmalı.”* demiştir. Bu nedenlerden dolayı her iki ülkede de çıkarmanın ilk günü olan 25 Nisan tarihi, ANZAK Günü olarak kabul edilmiştir. 1916 yılında Avustralya’nın Başbakan Vekili George Pearce, 25 Nisan tarihini resmî olarak ANZAK Günü olarak ilan etmiştir. 1916 yılında yapılan ilk

törenler Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere’de gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Mısır ve Fransa’da bulunan Avustralyalı ordu birlikleri, Gelibolu’daki çıkarmayı anmak amacıyla yerel düzeyde gerçekleştirilen törenlere katılmıştır. 1916 yılından beri her yıl düzenlenen ANZAK Anma Törenleri, 2019 yılında Avustralya’da (Canberra) yaklaşık 35.000 kişiyi Şafak Ayini ve anma etkinliklerinde bir araya getirmiştir. COVID-19 Pandemisi nedeniyle 2020 ve 2021 yıllarında Avustralya’daki anma törenleri daha küçük ölçekli olarak hayata geçirilmiştir.

Yeni Zelanda’da ilk gerçekleştirilen törende yaklaşık 2.000 Yeni Zelandalı, Rotorua bölgesinde bir araya gelmiştir. Aynı tarihte Londra’da ise 2.000 Avustralyalı ve Yeni Zelandalı asker, Westminster Abbey’de anma törenlerine katılmıştır. Yeni Zelanda’da ANZAK Günü’ne büyük önem verilmektedir. 1916 yılından beri düzenlenen törenlerin tarihi sadece bir defaya mahsus olmak üzere 25 Nisan 1917 tarihinde yapılacak seçimden dolayı değiştirilmiş ve 23 Nisan 1917’de anma törenleri organize edilmiştir. Ek olarak 2020 yılında COVID-19 Pandemisinden dolayı Yeni Zelanda’da ANZAK törenleri yapılamamıştır. Ancak Yeni Zelandalılar, hizmet etmiş vatanseverlerinin anısına bir mum tutarak şafak vakti dış kapılarının önlerine çıkmaya davet edilmiştir. Yeni Zelanda’da ANZAK Günü’nün yasal durumu 1922 yılına kadar resmileşmezken 1922 yılında 25 Nisan ANZAK Günü resmî tatil olarak ilan edilmiştir.

1916 yılından itibaren her yıl düzenlenen törenlerin yapısı ve içeriği, hem Avustralya’da hem de Yeni Zelanda’da, içinde bulunulan yılda yaşanan ulusal ve uluslararası gelişmelere göre değişiklik göstermiştir. Yine de modern zamanlarda gerçekleştirilen ANZAK Günü ritüelleri arasında

hâlâ şafak ayını bulunmaktadır. Yeni Zelanda'da alışveriş mağazaları ve oteller 13.00'e kadar kapalıdır. Özellikle son yıllarda anma törenlerine katılan gençlerin sayısı dikkat çekmektedir. Birçoğu dedeleri veya büyük dedeleri tarafından kazanılan madalyaları göğsünde sergileyerek törenlere katılmaktadır.

Gelibolu Yarımadası, Avustralyalıların ve Yeni Zelandalıların kolektif hafızasında önemli bir yer tutmaktadır. Uzak bir mesafe kat ederek aile büyüklerinin hikayeleriyle bağlantı kurmak için ANZAK Koyu'nu ziyaret etmekte ve aidiyet duygularını güçlendirmektedirler.

Askerlere ait *The Anzac Bulletin* adlı derginin 125. sayısında, 30 Mayıs 1919 tarihinde yayınlanan makalede 'Service on the Beach' başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde bir gazetecinin ifadesi şu şekilde aktarılmıştır: "25 Nisan 1915'te Avustralyalıların ve Yeni Zelandalıların Gelibolu'ya ayak bastıkları yerde ilk anma törenini yapmak benim için bir ayrıcalıktı." Yapılan ilk anma törenine Gelibolu'da savaş mezarlıkları için çalışan askerler katılmıştır. Buradan anlaşıldığı üzere Gelibolu Yarımadası'nda yapılan ilk ANZAK Günü törenleri 25 Nisan 1919 tarihinde yapılmıştır. Söz konusu bu bilgi, benzer tarihlerde yaşanan olaylarla mantıksal uyumluluk göstermektedir. Öyle ki Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında Mondros Ateşkes Antlaşması 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmıştır. Daha sonra 9 Kasım 1918 tarihinde Çanakkale Boğazı'nın iki yakası, İngilizlerce işgal edilmiş ve bu işgalden sonraki ilk 25 Nisan günü 1919 yılına denk gelmektedir. Farklı bir deyişle İngilizler, 9 Ocak 1916 tarihinde Gelibolu Yarımadası'ndan çekildikten sonra Yarımada'ya tekrar ilk kez 9 Kasım 1918 tarihinde adım atmış ve Gelibolu'daki ilk anma törenlerini de 25 Nisan 1919 tarihinde

gerçekleştirmiştir.

1980'lerden bu yana, Anzak Günü törenleri için Gelibolu Yarımadası'ndaki ANZAK Koyu'na seyahat eden Avustralyalı ve Yeni Zelandalı turist sayısı hızlı bir artış göstermiştir. Modern zamanlarda Gelibolu Yarımadası'nda gerçekleştirilen ANZAK Günü anma törenlerinde katılımcılar, ANZAK Koyu olarak adlandırılan bölgede şafak ayınıne battaniyeleri ve uyku tulumları ile birlikte katılmaktadır. Katılımcılar, tören alanına kurulan dev ekrandan Çanakkale Muharebelerine ilişkin belgesel, film, röportaj ve dünyanın farklı kentlerinde düzenlenen Anzak Günü törenlerinin görüntülerini izlemektedir. Ayrıca her anma töreninde, 1934 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Atatürk'ün ANZAK askerleri ve aileleri için söylediği sözler seslendirilmektedir:

"Bu memleketin toprakları üzerinde kanlarını döken kahramanlar! Burada, bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlâtlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlâtlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır."

Avustralya Gaziler Bakanlığı (*Department of Veterans' Affair*) verilerine göre Gelibolu Harekâtı'nın 100. yılına denk gelen 25 Nisan 2015 tarihinde Gelibolu'da gerçekleştirilen törenlere 10.043 kişi katılmıştır. Katılan kişilerin geldikleri ülkeler ile Türkiye arasındaki uçuş mesafelerinin yaklaşık 12.000 km-18 saat (Avustralya) ve 17.000 km - 23 saat (Yeni Zelanda) olduğu göz önünde bulundurulduğunda katılımcı sayısının ne kadar yüksek olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. 100. yıl

anma törenlerine dönemin Avustralya başbakanı Tony Abbott, Yeni Zelandalı mevkidaşı John Key, Prens Charles ve Prens Harry katılım göstermiştir.

Covid-19 Pandemisi nedeniyle Gelibolu Yarımadası'nda düzenlenen ANZAK törenlerinde, 2020 yılında 25 yerel katılımcı, 2021 yılında ise 50 yerel katılımcı yer almıştır. Bu yıllarda Avustralya ve Yeni Zelanda'dan olan ziyaretlerin ertelenmesinin ardından 25 Nisan 2022 yılındaki törene 563 kişi katılmıştır. Yeni Zelanda Gaziler Bakanı Meka Whaitiri ile Avustralya'nın Ankara Büyükelçisi Miles Armitage, günün anlam ve önemini belirten konuşmalar gerçekleştirmişlerdir.

ANZAK törenleri, başta Avustralya ve Yeni Zelanda toplumları olmak üzere savaşa dahil olmuş diğer taraflar için de önemli bir somut olmayan kültürel miras unsuru olarak değerlendirilmektedir. Törenler, Avustralya ve Yeni Zelanda toplumları için aidiyet duygusu yaratmaktadır. Bunun yanında savaşın yarattığı olumsuzlukların aksine, taraflar arasında barış ortamının perçinlenmesi, diyalog ve kültür etkileşiminin devam etmesi adına törenler önemli bir role sahiptir. Bu nedenle söz konusu miras değerinin korunması ve geleceğe taşınması için taraflar bugün olduğu gibi gelecekte de üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir.

Kaynakça

- Anonim. ‘*Kronoloji*’. Kültürel ve Turizm Bakanlığı.
Australia - DVA Department of Veterans’ Affairs “*Anzac Day 25 April*”. DVA Anzac Portal,
Garton, Stephen. “*War and masculinity in twentieth century Australia*”. Journal of Australian Studies, 1998,
sayı: 22.56: 86-95.
Hall, John; Başarın, Vecihi John; Lockstone-Binney, Leonie. *An empirical analysis of attendance at a commemorative event: Anzac Day at Gallipoli*. International journal of hospitality management, 2010, sayı: 29.2: 245-253.
<https://anzacportal.dva.gov.au/commemoration/commemoration-days/anzac-day>
<https://nla.gov.au/nla.obj-60984865/view?sectionId=nla.obj-68669009&partId=nla.obj-60985856#page/n7/mode/lup>
<https://nzhistory.govt.nz/war/first-anzac-days>
<https://www.ktb.gov.tr/TR-96325/1918.html>
Slade, Peter. “*Gallipoli thanatourism: The meaning of ANZAC.*” Annals of Tourism Research, 2003, sayı: 30.4: 779-794.
Smart, Capt. H. C. “*Service on Anzac Beach*”. Anzac Bulletin.
Yeni Zelanda Kültür ve Miras Bakanlığı. “*The making of Anzac Day*’.

Atıf

Yalçınkaya, Tarık. “*Anzak Törenleri*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2022.

Tarık Yalçınkaya, “*Anzak Törenleri*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2022.